

Epigram 1,86 – Uvidende tror, de ved alt

Fra Ludvig Holbergs MORALSKE TANKER, 1744

Hvorfor forstår en fagmand så lidt af fagets mysterier
når den ulærde mand opfatter alting så klart?
– etc.¹

- 5 Store og prægtige løfter gøres almindeligvis enten af bedrageri eller af
uvidenhed: De første løfter er forkastelige, de sidste er tåbelige. Thi en
bedrager lover noget, han ikke har tænkt sig at holde, og en uvidende lover,
hvad han ikke kan holde. Den ene søger at bedrage andre, den anden
bedrager sig selv; thi den ene giver sig ud for at gøre en ting, som han ikke
10 kan udføre, og den anden tror, han kan gøre noget, som overgår hans evner.
Deraf ses, at de første kan straffes, mens man kun kan grine af de andre. Man
har set adskillige eksempler på folk, der ved projekter og prægtige løfter har
forsøgt at opnå anseelse i en vis tid, for ting som de hverken har planer om
eller evner til at udføre. Det vil jeg ikke tale om, men kun om den slags løfter,
15 som gøres af uvidenhed, som det er refereret til i ovenstående epigram.²

- Jo mere uvidende et menneske er, jo mindre anser han ting for at være
umulig; og jo fornuftigere en mand er, jo mere frygtsom og tvivlrådig er han.
Den første kender ikke sine kræfter og tror sig derfor stærk nok til alle ting,
20 den anden vejer sin styrke og også sin svaghed, og er derfor tit tvivlrådig. Den
første ser kun det yderste af en ting, og anser derfor intet for at være
vanskeligt, den sidste, derimod, kigger ligesom ind i indvoldene af tingene, og
ser derfor alle de problemer, der skal løses. Bed et barn om at løfte noget, der
vejer 1000 pund, og det vil ikke stå tilbage for det, thi det kender ikke sin
25 egen styrke, kender heller ikke vægten. »Ak, hvis jeg bare var borgmester i et
år!«, råber mange håndværkere – så skulle der hurtigt komme styr på byen.

¹ Essayet her indledes også originalt med de to første linjer af eet af Holbergs over 900 små digte, som han skrev på latin og også kaldte epigrammer.

² Reference til det delvist citerede digt øverst.

Derfor ser man uvidende mennesker i hobetal løbe til embeder, de ikke kender vanskelighederne ved, før de får deres vægt på skuldrene.

30 Hvis Phaëton³ havde været begavet med selvindsigt, havde han ikke dristet sig til at regere over solens heste. Hvis den politiske kandestøber⁴ havde undersøgt sin egen uduelighed, havde han ikke taget på sig at sidde for bordenden i byrådet. Derfor ser man daglig de mest uvidende folk galopere til embeder, mens de dygtigste tit skal trækkes til det.

35 Finder man et problem i teologien, så griner en graver eller en landsbydegn af det. De vanskeligheder, som de dygtigste teologer sveder over, er for dem slet ikke vanskeligheder. Tvivl og skrupler er for dem dumhed og stupiditet, og derfor ser man ingen med større iver efter at træffe afgørelser i religionssager
40 end hos en person, der har læst een bog. Konsulterer man en erfaren læge med hensyn til en uhelbredelig sygdom, indrømmer han, at den er umulig at kurere. Spørger man derimod en kvaksalver til råds, forsikrer han straks den syge om hurtig helbredelse. Det er lige meget for ham, hvilken sygdom, det er, og hvor meget, den har slået rødder, et par doser medicin kan i hans
45 tanker gøre alting godt; og hvis man ikke tror på hans løfter, sætter han sin kvaksalversalighed i pant for det. Men enden på det viser tit, hvor meget han har bedraget den syge, og hvor meget han har bedraget sig selv. Jeg siger tit, thi den overbevisning og den frække attitude, som han kommer med sit løfte med, kurerer tit en patient, og typisk een, der har en stærk forestillingsevne.

50 En stor naturkyndig indrømmer de mange og store hemmeligheder, som findes i naturen. En lærling, derimod, ser ingen problemer, alting er nemt for ham, jævnt og forståeligt. Ingen labyrint er så indviklet, at han ikke kan finde udgangen, ingen gåde så vanskelig, han har jo nøglen. Hvis man derfor vil lede
55 efter store opdagelser, skal man ikke henvende sig til lærde forsamlinger, som består af medlemmer, der har arbejdet hele deres liv med det, thi hos dem får man med visse ting kun ringe trøst, og man bliver afvist med beskeden, at de ikke ved det. En grovsmed, derimod, kan med kun lidt besvær finde de vises

³ Phaëton: Søn af solguden Helios i den græske mytologi.

⁴ 'Den politiske kandestøber': En reference til Holbergs egen komedie fra 1723.

sten⁵, hver apotekersvend har et universallægemedel, hver urmager kan lave
60 en evighedsmaskine, og hver styrmand har fundet en måde at finde
længdegraderne på. Hvad en hel læreanstalt i 100 år forgæves har søgt efter,
kan en skipper finde, mens han stopper en pibe tobak, og en skærsliber, mens
han sliber en kniv. Lige som en barber, mens han barberer et skæg væk, kan
komme med forslag til krig, fred, alliancer, og give instruks til generaler og
65 ministre.

Hannibal⁶ kom engang til Efesos⁷, hvor han hørte en tale, som blev holdt af
den Aristoteles-inspirerede filosof Phormio om krigskunst og en feltherres pligt.
Alle i nærheden hørte denne tale med fornøjelse og spurgte Hannibal, hvad
70 han mente om den. Hannibal, som kun havde hørt dumdristighed i talen,
dømte Phormio fra forstanden, og sagde, at der ikke kunne være større tegn
på dumhed, fordi Phormio var en mand, der hverken havde set en lejr eller en
krigshær.

75 Sådan nogle folk ved således altid alt, før de har lært at vide noget, men så
snart det begynder at lære noget, begynder de også ikke at vide noget, altså
sådan, at når de får indsigt i en videnskab, bliver de også introduceret til
ukendskab til vanskelige ting. Thi sådan som de før kun så skallen og barken,
og det inderste af tingene var dem ubekendt, og de i deres egen opfattelse var
80 doktorer og magistre, og alting var let for dem og helt forståeligt, så ynkedes
de over andre, og anså dem for tykhovedede mennesker, der efter mange års
svederi ikke kunne se det, som de selv ved første øjekast havde gennemskuet.
Når de derimod begynder at nærme sig kernen af en ting og bliver
opmærksom på de mange problemer og skjulte tilfælde, der findes, så bliver
85 de forvandlet fra professorer til elever, så deres alvidenhed forsvinder samtidig
med, at den rette videnskab tiltager.

Intet kan være visere og grundigere end, hvad Montaigne⁸ siger om det her.
Det går, siger han, med lærde og kyndige folk, som det går med kornstrå: De

⁵ de vises sten: et magisk stof.

⁶ Hannibal: Berømt hæfører, født i Karthago. (247.f.Kr.-183. f.Kr.)

⁷ Efesos: Oldtidsby i det nuværende Tyrkiet.

⁸ Michel de Montaigne: Fransk filosof (1533-1592). Grundlagde essay-genren, som Holberg senere indførte i Danmark.

90 spirer, står i vejret med oprakt hoved så længe de er tomme, men når aksene bliver modne, begynder de at være ydmyge og bukke med hovedet. Når Sokrates⁹ blev spurgt om, hvad han forstod, svarede han, at han slet intet vidste, hvilket giver mig høje tanker om manden, og det viser, at han ikke har ladet sig nøje med at se barken eller skallen af en ting.

95 Når derimod en af vor tids filosoffer giver sig ud for at vide alt, slutter jeg, at han ikke ved noget, og at den sikkerhed, hvormed han udstiller sin alvidenhed, er et bevis på hans uvidenhed, ligesom det forsøg, børn gør på at springe over deres egen skygge, er et bevis på, at de er børn. Dette er et ufejlbarligt
100 kendemærke, som man må anbefale alle folk at være opmærksomme på, især folk i høje stillinger, så at de ikke forveksler skyggen med genstanden, eller forveksler praleri med viden, og at de ikke lader sig forblinde af prægtige løfter, men ser at løfternes storhed må være bevis på personens uvidenhed. Men denne regel efterleves desværre ikke altid, og derfor ser man pralrøve og
105 tåber få høj anseelse, mens fornuftige og klartseende mænd går med bøjet hoved og er foragtede som uduelige mænd.

Tænk nu ikke, at mit forsæt med dette skrift er at skrive imod tåber, thi det er folk, som jeg absolut ikke vil have som uvenner, og det såvel i henseende til
110 deres mængde som til deres betydning. Jeg har i andre at mine skrifter bemærket behovet for dem i en stat på grund af deres aktivitet og deres evne til at tage beslutninger. Og det er i den og i adskillige andre henseender, at jeg hellere vil være ven med en nar end at forsøge at fornærme ham. Mit forsæt er alene at forklare årsagen til visse menneskers spontane alvidenhed og at
115 vise, at samme alvidenhed er et kendetegn på den tykkeste uvidenhed. Jeg har i et andet skrift vist, hvor lykkelige visse mennesker er, fordi de tror, de ejer alting, mens de dog intet ejer, og at deres overbevisning tit skaffer dem anseelse, så de bliver betragtet som folk af betydning. Filosofer og moralister taler med bitterhed imod flere ting, som menneskeslægten dog ikke kan
120 undvære.

⁹ Sokrates: Græsk filosof (469 f.Kr.-399 f.Kr.)